

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI VE BU ORTAMLARDA KAZANDIRILABİLECEK BECERİLER

Out-Of-School Learning Environments In Social Studies Textbooks And The Skills That Can Be Taught In These Environments

Doç. Dr. Kibar AKTIN

Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Muğla/TÜRKİYE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6238-3500>

ÖZET

Sosyal bilgiler ders kitapları öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine fırsatlar sunan okul dışı öğrenme ortamlarını kapsayıcı materyallerdir. Bu ortamlarda etkinlikler iyi planlandığında öğrencilerin kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları belli başlı becerileri kazandırmada etkin rol oynar. Bu kapsamda çalışmanın amacı sosyal bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını belirlemek ve bu öğrenme ortamlarında yer alan etkinliklerin hangi beceriler ile ilişkili olduğunu tespit etmektir. Araştırmanın örneklemini 2019 yılında güncellenen EBA çevrimiçi sosyal eğitim platformunda yer alan 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden betimselci durum çalışması deseni kullanılmıştır. Veriler betimsel ve içerik olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarında aile, ev, okul, yakın coğrafi, ekonomik, sosyo-kültürel ve tarihi çevre, masabaşı ev ödevleri, sanal müze ve sosyal medya gibi okul dışı öğrenme ortamlarına rastlanmıştır. İlgili öğrenme ortamlarının ders kitaplarında dengeli bir dağılım ve çeşitlilik göstermediği tespit edilmiştir. 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyo-kültürel çevreye yönelik okul dışı öğrenme ortamlarının genel olarak ihmal edildiği belirlenmiştir. Ev ödevlerinin 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok tercih edilen öğrenme ortamlarından biri olduğu görülmüştür. İlgili ödevlerin araştırma becerisi geliştirmek odaklı olduğu tespit edilmiştir. Okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkili diğer etkinliklerde gözlem, finansal okuryazarlık, kanıt kullanma ve mekân algılama gibi becerilerinin öğrenciye kazandırılmak istenen diğer alana özgü beceriler olduğu görülmüştür. Fakat bu alana özgü olan becerilerin genel becerilere oranla daha az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarının okul dışı öğrenme ortamlarının çeşitliliği ve alana özgü beceriler açısından iyileştirilmesi gerektiği ileri sürülebilir. Ders kitaplarında yapılacak yeni düzenlemeler çocuklara okul dışı öğrenme ortamlarında çok sayıda beceriyi edinme ve kendini geliştirme fırsatı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenme ortamları, aile katılımı, ev ödevleri, sanal öğrenme ortamları, yerel tarihi, coğrafi ve sosyo-kültürel çevre

ABSTRACT

Social studies textbooks are materials that also include out-of-school learning environments, which enable students to learn by doing and living. Well-planned activities organised in such environments are vital for teaching certain skills students will need in their personal, social, academic and work lives. This study aims to identify out-of-school learning environments in social studies textbooks and determine the skills associated with the activities involved in these learning environments. The study sample consists of 4th, 5th, 6th and 7th-year social studies textbooks in the EBA online social education platform, which was updated in 2019. The descriptive case study design, one of the qualitative research designs, was utilised. Study data were analysed descriptive and content analysis.. Out-of-school learning environments, such as family, home, school, immediate geographical, economic, sociocultural and historical environment, homework, virtual museums and social media, were identified in the textbooks. They did not show a balanced distribution and diversity. The out-of-school learning environments relating to historical, geographical, economic and sociocultural environment were found to be generally neglected in 6th and 7th-year textbooks. Homework was one of the most preferred learning environments in 5th, 6th and 7th-year textbooks. It focused on improving research skills. Skills like observation, financial literacy, evidence usage and spatial perception were among other field-specific skills to be taught to students in other activities relating to out-of-school learning environments. However, these field-specific skills were less compared to general skills. Out-of-school learning environments in textbooks should be improved in terms of diversity and field-specific skills. New arrangements to be made in the textbooks will provide children with opportunities for gaining numerous skills and developing themselves.

Key Words: Learning environments, family engagement, homework, virtual learning environments, local historical, geographical and sociocultural environment.

1. GİRİŞ

Sosyal bilgiler dersi, insanın kendisini ve diğerlerini daha iyi anlamasına yardımcı olan, insan ilişkileri ile ilgili bilgi ve deneyimlerin birleşimi (Doğanay, 2002; Öztürk, 2006) iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla oluşturulan disiplinler arası ve çok disiplinli bir çalışma alanıdır. Bu ders aracılığıyla öğrenciler okul içi ve dışında toplumsal yaşamın tüm yönlerine aktif olarak katılma şansı bulur ve toplumsal yaşamla bağ kurarlar (Sönmez, 1997). Okul dışı öğrenme ortamları öğrencilerin çeşitli bilgileri edinmelerinde ve becerileri geliştirmesinde teşvik edici alanlardır. Dewey'in öncüsü olduğu pragmatizm felsefesine göre bilgi aktarılacak değil, gerçek ortamda yaparak yaşayarak öğrenilir. Foran (2008) okul dışı ortamların sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrencileri arasındaki ilişkisel bağ için önemli olduğunu ve deneyimsel öğrenmenin merkezi olduğunu belirtir. Okulsuz toplumu savunan İvan Illich (1926-2002) insanların bildiklerinin çoğunu okul dışında öğrendiklerini iddia eder (Tokcan, 2015, s.16). Medrich, Roizen, Rubin ve Buckley (1982) çocukların öğrenmelerini tam olarak anlamak için, sadece anaokulunda ve ilkokulda gerçekleşen öğrenmeye değil, aynı zamanda okul dışında gerçekleşen öğrenmeye de bakılması gerektiğini belirtmiştir. Özellikle çocukların uyanık kaldığı zamanın %85'inin sınıf dışında geçirildiği göz önüne alındığında bu durumun çok önemli olduğuna dikkat çekmiştir (Akt. Eashach, 2007, s. 171).

Okul dışı öğretimi ders süreci dışında, dersin hedeflerini ya da içeriğini gerçekleştirmek için belli bir süre için planlanmış bireysel veya grupça yapılan ve belirli öğretim tekniklerinin uygulandığı, tüm faaliyetleri içermektedir (Mayoh ve Knutton, 1997, s.849). Okul dışı öğretim, öğretim programı esas alınarak planlı bir şekilde okul dışında gerçekleştirilen öğretim etkinlikleri olarak tanımlanmıştır (Şimşek ve Kaymakçı, 2015). Okul dışı öğrenme alanlarının bilim merkezleri (Öner ve Öztürk, 2019), sanal gerçeklik uygulamaları (Karadoğan, 2017), tarihi mekânlar (Akkuş ve Meydan, 2013; Aktekin, 2010; Çulha, 2006; Demircioğlu ve Demircioğlu, 2015; Dinç, Erdil ve Keçe, 2011; Gökçaya ve Yeşilbursa, 2009; Öner, 2015; Yazıcı ve Yıldırım, 2017; Yeşilbursa, 2006), çocuk üniversiteleri (Öztürk ve Bozkurt Altan, 2019), müzeler (Altın ve Demirtaş, 2009; Ata, 2002; Coşkun Keskin ve Kaplan, 2012; Gül ve Yorulmaz, 2016; Güleç ve Alkış, 2003; Meydan ve Akkuş, 2014), sosyal, kültürel, endüstriyel alanlar, hayvanat bahçeleri, arazi gezileri, saha çalışmaları, doğal alanlar, sivil toplum kuruluşları, okul bahçesi, resmî kurumlar ve kütüphaneleri içeren geniş bir öğrenme alanını kapsadığı görülür (Çepni ve Aydın, 2015, s.330).

NCSS (2002) söz konusu okul dışı öğrenme ortamlarında ve sınıf içinde gerçekleştirilecek aktiviteler aracılığıyla öğrencilerde kazandırılmak istenen bilgi, beceri, tutum ve inanç ağları arasında gerekli bağın kurulabileceğine dikkat çekilmektedir. Okul dışı öğrenmelerin, öğrencilere pek çok farklı kazanımı edindirdiğine ilişkin çok sayıda çalışmaya rastlanmaktadır; Çengelci (2013) bu tür öğrenmelerin toplumsal anlayış geliştirdiği ve öğrencilerin soyut kavramları keşfetmelerine yardımcı olduğu; Karakaş ve Şahin (2017) öğrenci başarısını artırdığı; Çepni ve Aydın (2015), Malkoç (2014), Öner (2015) ve Topçu (2017) konuları somutlaştırdığı ve kalıcı öğrenmeler sağladığı, yaparak ve yaşayarak öğrenmeye katkı sağladığı, öğrenmeyi zevkli hale getirdiği, öğrencilerin sosyalleşmesini desteklediği ve Gül ve Yorulmaz (2016) derse karşı öğrencileri motive ettiği ve merak duygusunu artırdığı yönünde önemli tespitlerde bulunmuşlardır. Benzer şekilde Melber ve Abraham (1999) okul dışı öğrenme ortamlarında gerçekleştirilen etkinliklerin, öğrencinin kendi hızında bilgi edinmesini sağlamakta, öğrenmeyi teşvik etmekte ve okuldaki eğitimi desteklemekte önemli olduğunu belirtmiştir (Akt. Saraç, 2017). Öztürk ve Bozkurt Altan (2019) eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, analitik düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirdiğini; Öztürk, Bozkurt Altan ve Tan (2020) fen bilimleri, matematik ve mühendislik hakkında yeni bilgiler öğrenmelerine yardımcı olduğunu ve etkinliklerin bilimsel süreç becerilerine, yaşam becerilerine, mühendislik ve tasarım becerilerine olumlu katkıda bulunduğunu; Melber ve Abraham (1999) öğrencinin kendi hızında bilgi edinmesini sağladığını, öğrenmesini teşvik etmekte olduğunu ve okuldaki eğitimi desteklediğini belirtmiştir (Akt. Saraç, 2017). Çalışmalar eğitimsel saha çalışması ve ziyaretlerin çocukların uzun süreli bellek (Nundy, 2001), benlik saygısı, yaratıcılık (Kirkby, 1989'dan Akt. Taylor, Power ve Rees, 2009) üzerinde olumlu etkisi olduğunu da göstermiştir. Çalışma sonuçları okul dışı öğrenmelerin öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alan becerilerine olumlu katkılar sağladığı yönünde olmuştur.

Çağımızda bilim, teknoloji ve sosyal değişimdeki her türlü dönüşüm ve ekonomideki küresel rekabet ihtiyaç duyulan insan modelini etkilemiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı [SBDÖP] (2018) yılında öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazeleri olan anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik, bilim ve teknolojide yetkinlik, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade olmak üzere belli başlı yeterlilikleri

Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) güncellenmiştir. Bireyde ihtiyaç duyulan bilgi, beceri ve davranışların değışmesi ve bu beklentilere uygun olarak belirlenen yetkinlikler çerçevesinde sosyal bilgiler ders kitaplarının güncellenmesi zaruri hale gelmiştir. Çünkü ders kitapları, öğretim programlarıyla uyumlu olarak (Aydemir, 2017) konuları, beceri ve değerleri planlı ve düzenli bir biçimde dersin hedef ve kazanımları doğrultusunda ortaya koyan temel öğretim materyalleridir. Nitekim 2019 yılında sosyal bilgiler ders kitaplarının programa uyumlu olarak yeniden yazıldığı görülmektedir. Okul içi ve dışındaki etkinliklere öğrencilerin aktif katılımlarını sağlamada ve öğrenme ortamlarının düzenlenmesinde sorumluluğu olan öğretmenlerin (Malkoç ve Kaya, 2015) en temel yardımcı kaynağı ders kitaplarıdır. Günümüzde ders kitapları sınıf içindeki önemli rolünü “hala sürdürmekte olup, öğretmenler birçok etkinliği kitap ile yürütmektedirler” (Önal ve Kaya, 2006, s. 23). 2019 yılında güncellenen sosyal bilgiler programlarında okul dışı öğrenme ortamlarını (Aktın ve Şahin, 2019) ve bu öğrenme ortamlarını ders kitaplarıyla karşılaştıran (Aktın, 2020) sayılı çalışmalara rastlanmasına karşı ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını ve bu öğrenme ortamlarıyla ilişkili becerileri birlikte inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu tür bir araştırma sonuçlarının ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarının yeterli nitelikte ve çeşitlilikte olmasına ve dolayısıyla öğrencilerin çeşitli beceriler kazanması yönünde önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı 2019 yılı güncel sosyal bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını ve bu öğrenme ortamlarıyla ilişkili becerileri belirlemektir.

2. YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda söz konusu durum “bir olayın yoğun şekilde çalışılmasıyla ilgilidir”. Durum bir birey olabildiği gibi, bir köy halkı ya da “belli bir programın uygulanması” gibi farklı durumları da içerebilir (Glesne, 2013, s. 30). Mevcut araştırmadaki durum sosyal bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamları ve bu öğrenme ortamlarıyla ilişkili becerileri içermektedir. Betimleyici durum çalışması türünde olan bu araştırma, sosyal bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarını ve ilişkili olduğu olası beceri ve değerleri tespit etmeyi amaçlamaktadır (Seggie ve Bayburt, 2015).

2.1. Çalışma Örnekleme

Araştırmanın dokümanlarını güncel 2019 yılında basılan sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Yıldırım ve Şimşek’in (2011, s. 197) belirttiği gibi “tüm doküman verisinin bir bütün olarak analize konu olması mümkün olmayabilir. Bu nedenle çoğu zaman araştırmacılar, eldeki veri setinin içinden bir örneklem oluşturmaya çalışır”. Benzer şekilde, Türkiye’de sosyal bilgiler ders kitaplarının tümüne ulaşmanın ve incelemenin daha kapsamlı bir araştırma ve daha uzun bir süre gerektirmesi bakımından, bu çalışmada örneklem seçimine gereksinim duyulmuştur. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmanın örneklemini Millî Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulan öğretmenler tarafından yaygın kullanılan EBA’da (Eğitim Bilişim Ağı) yer alan farklı yazar ve yayınevleri tarafından hazırlanan orijinal 4. sınıf (Tüysüz, 2019), 5. sınıf (Şahin, 2019) ve 6. sınıf (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019) ve 7. sınıf (Azer, 2019) sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmuştur. Bu tür örnekleme “amaç, ortalama durumları çalışarak belirli bir alan hakkında bilgi sahibi olmak veya bu alan, konu, uygulama veya yenilik konusunda yeterli bilgi sahibi olmayanları bilgilendirmektir” (Patton, 1987’den Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 110).

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanması ve analizinde nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 187). Bu tür çalışmalarda araştırmanın güvenilirliği açısından kaynakların özgün olup olmadığının belirlenmesi önemli bir kriterdir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 195). Araştırmanın dokümanları orijinal olup EBA (Eğitim Bilişim Ağı) çevrimiçi sosyal eğitim platformunda yayınlanan sosyal bilgiler ders kitaplarından (2019) oluşmaktadır. Çalışmanın bu dokümanları hem betimsel hem içerik olarak analiz edilmiştir. Analiz dört aşamada gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma: Araştırmacı tarafından literatüre dayalı olarak belirlenen okul dışı öğrenme ortamlarından kategorik çerçeve oluşturulmuştur: Aile, ev, okul, yakın mahalli çevre (coğrafi, ekonomik, sosyo-kültürel ve tarihi çevre), masabaşı (ödevler) ve sanal öğrenme ortamları (sosyal medya ve

sanal müze). Kategorik çerçeveye göre ders kitapları birinci aşamada betimsel olarak analiz edilmiştir. Kategorileştirilen öğrenme ortamlarında gerçekleştirilemesi istenilen etkinlikler programdaki becerilerle eşleştirilmiştir

2. *Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi*: Betimsel analizde kodlanan veriler bu aşamada daha detaylı bir içerik analizine tabi tutulmuştur. Birinci aşamada 4. sosyal bilgiler ders kitabının üçte biri belirlenen öğrenme ortamları çerçevesinde araştırmacı ve uzman bir alan eğitimcisi tarafından birbirilerinden bağımsız olarak kodlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Kodlamanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla kodlar kendi içerisinde her defasında baştan kontrol edilmiş ve verilerin üçte biri, ikisi ve tamamı karşılaştırmalı olarak üç basamakta gerçekleştirilmiştir. Daha sonra etkinliklerin aynı öğrenme ortamı olarak kodlanıp kodlanmadığı kontrol edilmiştir. Devam eden süreçte kodlama sonuçlarının karşılaştırılması ile “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan durumlar araştırmacı ve uzman arasında tartışılmış ve uzlaşılmalı kodlarda karşılıklı gerekli dönütler sağlanarak düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmacının kodlama güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın (2016, s. 64) önerdiği güvenilirlik formülü (Güvenirlik = Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)) kullanılmıştır. Güvenirlik yüzdesi birinci aşamada %80, ikinci aşamada %90 ve üçüncü aşamada %98 düzeyinde olmuştur. Güvenirliğin kodlama şemasının boyutuna ve aralığına göre “%90” aralığında olması beklenir (Miles ve Huberman, 2016, s. 64). Öğrenme ortamları ile ilişkili beceriler kodlanırken benzer bir güvenilirlik formülü kullanılmıştır. İkinci aşamada aralarında anlamlı ilişki bulunan kodlar daha önce belirlenen okul dışı öğrenme ortamları kategorik çerçevesine göre bir araya getirilmiştir (Bkz. Tablo 1).

3. *Bulguların tanımlanması*: Bu aşamada kodlanan veriler kategorik çerçeveye göre tanımlanmış, tablolar oluşturulmuş ve gerekli yerde doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Bu aşamada verilerin kolay anlaşılabilir ve okunabilir bir şekilde sunulmasına dikkat edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 1. Kategorik kodlamaya göre yapılan analiz örnekleri

Kategori	Örnek Etkinlikler	Beceri ve Değerler
Aile	Aile büyüklerinizden biriyle ailenizin tarihini yazmak amacıyla bir sözlü tarih çalışması yapınız (4.SBDK, 2019, s. 3 7) Aile büyüklerinizden biriyle çocukken oynadığı oyunları hakkında söyleşi yapınız (4.SBDK, 2019, s. 48).	Kronolojik sıralama Araştırma Değişim ve sürekliliği algılama Araştırma
Yakın coğrafi çevre	Siz de yaşadığınız yerin son iki günlük hava durumunu benzer bir diyagram çizerek anlatınız. (4.SBDK, 2019, s. 73) Evinizin bulunduğu mahallede herkes tarafından bilinen belli yerler vardır. Okul, market, banka şubesi veya tarihi bir yapı bu tür yerlerdendir. Şimdi bunlardan birini seçiniz ve seçtiğiniz yerden evinize gelecek birine yardım etmek amacıyla bir kroki çiziniz . Krokinizde mahallenizdeki varsa acil toplanma ve sığınak yerini, evinizin acil çıkış kapısını göstermeyi unutmayınız (4.SBDK, 2019, s. 69).	Gözlem Diyagram çizme Mekânı algılama Konum analizi Kroki çizme
Yakın ekonomik çevre	Yaşadığınız yerdeki ekonomik faaliyetleri gözlemleyiniz. Gözleminiz sonucunda edindiğiniz bilgileri kullanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız (4.SBDK, 2019, s. 131). Günlük hayatınızda kullandığınız ürünlerin (gıda, ev eşyası, taşıt, enerji vb.) hangisinin ithalat, hangisinin ihracat ürünlerinden olduğunu araştırarak belirleyiniz. Belirlediğiniz ürünlerden sınıf arkadaşlarınızla ortak bir liste hazırlayıp sınıf panosuna asınız (6.SBDK, 2019, s. 240).	Gözlem Finansal okuryazarlık Finansal okuryazarlık İşbirlikçi çalışma Araştırma
Sanal öğrenme ortamları	İnternet araştırması yaparak teknolojinin yanlış kullanımının insanlara ve doğaya verdiği zararları anlatan bir haber bulunuz. Haberi sınıfınızda arkadaşlarınızla paylaşıp tartışınız (4.SBDK, 2019, s. 240). Tabloda belirtilen yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlandığı durumlar hakkında gazete veya genel ağdan haberler bulup tabloya haberin özetini yazınız (7.SBDK, 2019, s. 121). www.kizilay.org.tr genel ağ adresinden ya da diğer kaynaklardan yararlanarak Türk Kızılayının ilk yardım ile göç ve mülteci hizmetleri alanındaki çalışmalarını araştırınız (7.SBDK, 2019, s. 163).	Araştırma Dijital okuryazarlık Dijital güvenlik Sosyal medya Dijital okuryazarlık Araştırma Dijital bilgiye erişim
Masabaşı ödevler	Yandaki giysi etiketini inceleyiniz ve etiketteki sembollerin anlamlarıyla ilgili bir araştırma yapınız . Daha sonra aşağıdaki tabloya sembollerin şeklini çizip anlamlarını yazınız (4.SBDK, 2019, s. 136). Sizde çeşitli kaynaklardan araştırma yaparak , Anadolu Uygarlıklarına ait bilgi kartları hazırlayınız (5.SBDK, 2019, s. 35). Fosil enerji kaynaklarının küresel ısınmayı nasıl etkilediğini araştırarak bulduğunuz sonuçları sınıfınızda paylaşınız (6.SBDK, s. 173).	Araştırma Finansal okuryazarlık Araştırma Kanıt kullanma Araştırma Çevre okuryazarlığı

Bulgular kategorileştirilirken aynı verinin birden fazla kategori altında yer almaması ilkesi esas alınmıştır. Örneğin “Yaşadığınız yerin coğrafi şartlarını düşünerek aşağıda verilen yatırım projesinden hareketle bir yatırım projesi hazırlayıp sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız” (6.SBDK, s. 179) etkinliği coğrafya ve ekonomi disiplini ile ilişkili bir çalışmayı içermektedir. Fakat etkinlik kategorileştirilirken temel amacı dikkate alınarak yakın ekonomik çevre ile ilişkilendirilmiştir. Bir başka etkinlikte benzer şekilde “Ders kitabında tanıtılanlar dışında Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerden dört tanesini araştırınız. Bu bilginlerle ilgili edindiğiniz bilgilerden yararlanarak tarih şeridini kronolojik olarak doldurunuz” (7.SBDK, s. 138) Etkinlik tarih bilimi ile ilişkili bir araştırma ödevidir. Fakat öğrencinin tarihi bir çevrede araştırma yapmasını içermemektedir. Bu ve benzeri etkinlikler öğrencinin daha çok masabaşı araştırma yapmasını içeren etkinlikler olduğu göz önünde bulundurularak ev ödevleri olarak değerlendirilmiştir. Etkinlikler SBDÖP (2018) yer alan beceriler ile eşleştirilmiştir (Bkz. Tablo 1).

4.*Bulguların yorumlanması:* Tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması bu aşamada gerçekleşmiştir. Araştırma sonuçları doğrudan alıntılarla desteklenmiştir (Bkz. Tablo 1).

3. BULGULAR

Bu bölümde sosyal bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarına ve bu öğrenme ortamlarında öğrencilere kazandırılacak becerilere yer verilmiştir.

3.1. Aile Kategorisine İlişkin Bulgular

Tablo 2. Aile katılımını içeren etkinlikler ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak beceriler

Etkinlik Türü Aile		Beceri					
Sınıf Düzeyi	Etkinlik Sayısı	Araştırma	Değişim ve Sürekliliği Algılama	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	İş birliği Halinde Çalışma	Karar Verme	Finansal Okuryazarlık
4.	4	2	1	1	2	2	1
5.	-	-	-	-	-	-	-
6.	-	-	-	-	-	-	-
7.	-	-	-	-	-	-	-
Topla m	4	2	1	1	2	2	1

Tablo 2 incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitapları arasında aile katılımı (n=4) ile ilişkili etkinliklere yalnızca 4. sınıf ders kitabında rastlanmaktadır. İlgili kitapta aile katılımını içeren etkinliklerin araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, işbirliği halinde çalışma, karar verme ve finansal okuryazarlık gibi alana özgü farklı becerileri içerdiği görülmektedir.

4. sınıf ders kitabında aile katılımını içeren etkinliklerin ayrıntılı analizinde iki etkinlikten birinde çocuklardan belirlenmiş sorular çerçevesinde aile büyükleriyle görüşerek aile tarihi yazmaları (4.SBDK, 2019, s. 37) ikinci etkinlikte çocukken oynadıkları oyunlar hakkında görüşmeler yapmaları istenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 48). Birinci etkinliğin çocukların tarih disiplinine özgü olan zaman ve kronolojiyi algılama ikinci etkinliğin değişim ve sürekliliği algılama becerilerini ve her iki etkinliğin çocukların araştırma yapabilme becerilerini geliştirmeyi amaçladığı görülmektedir. İlgili kitapta aile katılımını içeren diğer iki okul dışı etkinliğin birinde çocukların aile üyeleriyle birlikte, belirtilen yönergeler çerçevesinde aile afet planı (4.SBDK, 2019, s. 90) hazırlamaları; ikinci etkinlikte gelir ve gider tablosu oluşturmaları ve tabloya göre harcamalarını denkleştirebilmek için hangi giderlerde kısıtlamalar yapabileceklerini belirlemeleri istenmektedir (4.SBDK, 2019, s.142). Her iki etkinlikte çocukların aileleriyle işbirliği halinde çalışma becerilerinin ve ikinci etkinlikte alana özgü ekonomi disiplini ile ilişkili finansal okuryazarlık becerilerinin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Sonuç olarak aile katılımını içeren etkinliklerin çocukların aileleri ile birlikte iş birliği içerisinde karar alma süreçlerine katılma, finansal okuryazarlık ve araştırma yapma becerilerini geliştirmek amaçlı olduğu ileri sürülebilir.

3.2. Ev Kategorisine İlişkin Bulgular

Tablo 3. Ev ile ilişkili etkinlikler ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak becerilere ilişkin bulgular

Etkinlik Türü Ev		Beceri				
Sınıf Düzeyi	Etkinlik Sayısı	Araştırma	Değişim ve Sürekliliği Algılama	Mekânı Algılama	Konum Analizi	Finansal Okuryazarlık
4.	3	1	1	1	1	1
5.	-	-	-	-	-	-
6.	-	-	-	-	-	-
7.	-	-	-	-	-	-
Toplam	3	1	1	1	1	1

Tablo 3 incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitapları arasında ev (n=3) ile ilişkili etkinliklere yalnızca 4. sınıf ders kitabında rastlanmaktadır. İlgili kitapta ev ortamında gerçekleştirilen etkinliklerin araştırma yapma becerisi, alana özgü beceriler olarak değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama ve finansal okuryazarlık becerileri ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Söz konusu kitapta yer alan etkinliklerin (n=3) birinde çocukların evlerinde kullandıkları gıda ve temizlik ürünlerinden beşini seçmeleri ve bu ürünleri dikkat çekilen belirli özelliklere göre inceleyip sonuçlarını raporlaştırmaları beklenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 135). Etkinliğin ekonomi alanı ile ilişkili finansal okuryazarlık becerileri ve bilinçli tüketici davranışları kazandırmak amaçlı olduğu görülmektedir. Diğer bir etkinlikte çocuklardan aile büyüklerinden kalmış “sandık, sandalye, yüzük, kemer ve başlık gibi” değerli eşyalardan herhangi biriyle ilgili nesne tanıtım kartı hazırlamaları istenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 41). İlgili etkinlikte çocukların tarihsel değeri olan bir nesne üzerinden değişim ve sürekliliği algılama becerilerinin kazandırılması amaçladığı ileri sürülebilir. Ev temalı üçüncü etkinlikte çocuklardan gölge yöntemini kullanarak evlerinin ana yönlerini belirlemeleri beklenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 92). Etkinlikte çocuklara coğrafi düşünme becerileri olarak mekânı algılama ve mekânda konum belirleme becerilerini kazandırmanın amaçlandığı görülmektedir. Sonuç olarak öğrenme ortamı olarak evi kapsayan etkinliklerin çocukların tarihsel düşünme, ekonomik ve coğrafi düşünme becerilerini geliştirmeye odaklı çalışmalar olduğu ileri sürülebilir.

3.3. Okul Kategorisine İlişkin Bulgular

Tablo 4. Okulla ilişkili etkinlikler ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak becerilere ilişkin bulgular

Etkinlik Türü Okul		Beceriler			
Sınıf Düzeyi	Etkinlik Sayısı	Araştırma Becerisi	Sosyal Katılım	İş birliği Halinde Çalışma	Karar verme
4.	-	-	-	-	-
5.	-	-	-	-	-
6.	3	2	1	1	1
7.	-	-	-	-	-
Toplam	3	2	1	1	1

Tablo 4’te görüldüğü gibi sosyal bilgiler ders kitapları arasında okulla ilişkili etkinliklere (n=3) yalnızca 6. sınıf ders kitabında rastlanmaktadır. İlgili kitapta sınıf dışı okul ortamında gerçekleştirilen etkinliklerin araştırma yapma, karar verme, işbirlikçi çalışma ve sosyal katılım gibi beceriler ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Söz konusu kitapta okulla ilişkili etkinliklerden birine, tüm çocukların yapmak zorunda olmadığı seçenekli araştırma konuları içerisinde rastlanmaktadır. Bu etkinlikte çocuklardan bir grup oluşturarak okulda bulunan arkadaşlarının “teknoloji bağımlılığını ölçmek” için anket yapmaları (6.SBDK, 2019, s. 139) ve elde ettikleri sonuçları sınıfta paylaşmaları istenmektedir. Ders kitabında yer alan ikinci etkinlikte çocuklardan “sınıf kitaplığındaki eserleri” inceleyerek yasal olup olmadığının belirlenmesi (6.SBDK, 2019, s. 153) ve üçüncü etkinlikte okulda dikkat çekilmek istenen bir konu hakkında “ortak bir dilekçe” hazırlamaları ve dilekçeyi okul idaresi ile paylaşmaları istenmektedir (6.SBDK, 2019, s. 207). Bu çalışmalarda araştırma yapma ile birlikte karar verme, işbirlikçi çalışma ve sosyal katılım gibi genel becerilerin geliştirilmesinin amaçladığı görülmektedir.

3.4. Yerel Çevre Kategorisine İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuğun yaşadığı yakın çevrenin öğrenme ortamı olarak tercih edildiği çok sayıda etkinliğe rastlanmaktadır. İlgili etkinlikler bu bölümde öğrenme çevresine göre yerel coğrafi, sosyo-kültürel, ekonomik ve tarihi çevre başlığı altında sınıflandırılarak sunulmuştur (Bkz. Tablo 5).

Tablo 5. Yerel çevre ile ilişkili etkinlikler ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak becerilere ilişkin bulgular

Sınıf Düzeyi	Yerel Çevre			
	Coğrafi Çevre	Ekonomik Çevre	Sosyal Kültürel Çevre	Tarihi Çevre
4.	3	1	-	3
5.	4	6	7	-
6.	1	2	-	1
7.	-	-	-	-
Toplam	8	9	7	4
	28			

Tablo 5 incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarında yerel çevreye yönelik okul dışı etkinlik sayılarının sınıf düzeylerine göre farklılaştığı dikkat çekmektedir. Yerel çevreye yönelik etkinliklere 7. sınıf ders kitabında rastlanmazken en fazla 5. sınıf ders kitabında yer verildiği görülmektedir. Söz konusu kitapta yerel çevreye ait etkinliklerin coğrafi (n=4), ekonomik (n=6) ve sosyo-kültürel (n=7) çevreye ait olduğu göze çarpmaktadır. Fakat sosyo-kültürel çevre etkinliklerine 5. sınıf ders kitabında, tarihi çevre etkinliklerine 4. sınıf (n=3) ve 6. sınıf (n=1) ders kitaplarında rastlanmaktadır. 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyo-kültürel çevreye yönelik okul dışı öğrenme ortamlarının genel olarak ihmal edildiği ileri sürülebilir.

3.4.1. Yerel Coğrafi Çevre

Tablo 6. Yerel coğrafi çevre ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak becerilere ilişkin bulgular

Sınıf Düzeyi	Etkinlik Türü Yerel Coğrafi Çevre									
	Etkinlik Sayısı	Diyagram Çizme ve Yorumlama	Tablo ve Grafik Oluşturma	Gözlem	Konum Analizi	Mekânı Algılama	Harita Okuryazarlığı	İş Birliği Halinde Çalışma	Araştırma	
4.	3	1	1	2	1	1	1	-	-	
5.	4	-	-	4	-	1	-	-	4	
6.	1	-	-	1	-	1	-	1	1	
7.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Toplam	8	1	1	7	1	3	1	1	5	

Tablo 6 incelendiğinde yerel coğrafi çevreye yönelik okul dışı etkinliklerin 4. sınıf (n=3) ve 5. sınıf (n=4) sosyal bilgiler ders kitabında diğer sınıf düzeylerine göre daha fazla yer aldığı görülmektedir. İlgili öğrenme ortamlarına yönelik 6 sınıf ders kitabında bir etkinliğe rastlanırken 7. sınıf ders kitabında hiçbir etkinliğe rastlanmamaktadır. Bu etkinliklerin genel olarak çocukların gözlem ve araştırma yapma becerisini geliştirme amaçlı olduğu dikkat çekmektedir. Bunun dışında etkinliklerin coğrafya disiplini ile ilişkili mekânı algılama, diyagram çizme ve yorumlama, harita okuryazarlığı ve konum analizi yapma gibi becerileri geliştirmeye dönük olduğu görülmektedir.

Ders kitaplarına yönelik ayrıntılı analizlerde çocukların yaşadığı coğrafi çevrelerini içeren 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında üç etkinliğe rastlanmaktadır. Bu etkinliklerin ikisinde çocukların çevrelerinde meydana gelen hava olaylarını (4.SBDK, 2019, s. 73, 75) gözlemleyerek bulguları ilgili semboller ve sıcaklık değerleri ile bir tabloya/diyagrama aktarmaları/hava sıcaklık grafiği oluşturmaları ve ulaşılan sonuçları yorumlamaları istenmektedir. İlgili iki etkinlikte çocukların hava olaylarını gözleme becerilerini, elde ettikleri verileri tabloya, diyagrama aktarma ve grafiğe dönüştürme becerilerini geliştirmenin amaçlandığı görülmektedir. İlgili ders kitabında yer alan üçüncü etkinlikte çocukların mahallede okul, market, banka şubesi veya tarihi bir yapı gibi herkes tarafından bilinen bir noktadan evlerine gelecek birine yardımcı olmak amacıyla kroki çizmeleri istenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 69). Söz konusu etkinlikte

çocukların hava olaylarını gözleme, mekânı algılama, mekâna ilişkin konum analizi, kroki çizme ve harita okuryazarlık gibi coğrafya alanına özgü becerilerin geliştirilmesinin amaçlandığı ileri sürülebilir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çocukların yaşadığı yerel coğrafi çevreye yönelik dört etkinliğe rastlanmaktadır. Bu etkinliklerde çocuklardan yaşadığı çevrenin “yer şekillerini araştırmaları” (5. SBDK, 2019, s. 70), yakın çevrelerinde görülen “iklimin” (5. SBDK, 2019, s. 74), “doğal ve beşerî unsurların” (5. SBDK, 2019, s. 79) tespit edilmesi, iklimin insan nüfusuna ve faaliyetlerine etkisinin belirlenmesi ve “çevrede görülen doğal afetlerin araştırılması” (5. SBDK, 2019, s. 83) istenmektedir. İlgili etkinliklerde çocukların elde edilen sonuçları sınıfta arkadaşlarıyla paylaşmaları beklenmektedir. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yerel coğrafi öğrenme çevresine ait çalışmaların çocukların genel olarak gözlem (n=7) ve araştırma yapma becerilerini (n=5) geliştirilme odaklı olduğu görülmektedir.

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yerel coğrafi öğrenme çevresini içeren bir etkinliğe seçenekli araştırma konuları içerisinde rastlanmaktadır. Etkinlikte çocuklardan gruplara ayrılarak yaşadığı “çevredeki bitki örtüsünü araştırıp fotoğraflandırmaları” ve elde ettikleri bilgileri sınıfta sunmaları istenmektedir (6.SBDK, 2019, s. 139). Bu etkinlikte araştırma, gözlem, mekânı algılama ve işbirlikçi çalışma gibi çok sayıda becerinin çocuklara kazandırılmasının amaçlandığı ileri sürülebilir. İlgili kitapta coğrafya konularının ülkemiz ve dünyamız gibi daha uzak çevreyle ilişkili olması nedeniyle yakın coğrafi çevreye yönelik başka etkinliklere rastlanmamaktadır.

3.4.2. Yerel ekonomik çevre

Tablo 7. Yerel ekonomik çevre ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak becerilere ilişkin bulgular

Etkinlik Türü		Beceriler			
Yerel Ekonomik Çevre					
Sınıf Düzeyi	Etkinlik Sayısı	Gözlem	Finansal Okuryazarlık	Araştırma	Yenilikçi Düşünme
4.	1	1	-	-	-
5.	6	3	3	3	2
6.	2	-	2	1	1
7.	-	-	-	-	-
Toplam	9	4	5	4	3

Tablo 7 incelendiğinde yerel ekonomik çevreyle ilişkili etkinliklere 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında rastlanmazken diğer kitaplar arasında en fazla 5. sınıf ders kitabında yer verildiği görülmektedir. Bu etkinliklerin ekonomi disiplinine özgü finansal okuryazarlık (n=6), gözlem (n=4), araştırma (n=4) ve yenilikçi düşünme (n=3) gibi becerilerle ilişkili olduğu dikkat çekmektedir.

Ayrıntılı analizlerde 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yakın ekonomik çevreyle ilişkili görülen bir etkinlikte çocuklardan, yaşadığı çevredeki ekonomik faaliyetleri gözlemeleri ve bu gözlem sonucunda edindikleri bilgileri kullanarak kendilerine sunulan formda yazılı soruları cevaplandırmaları istenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 131). Bu etkinlikte çocukların gözlem ve finansal okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesinin amaçlandığı ileri sürülebilir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yerel ekonomik çevreye ait altı etkinliğe rastlanmaktadır. Ders kitabındaki bu etkinliklerde çocuklardan “yaşadığı yer ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini” coğrafi özellikleri göz önünde bulundurarak araştırmalarının (5.SBDK, 2019, s. 125), “ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür” üzerindeki etkilerini ortaya koymalarının (5.SBDK, 2019, s. 134) ve yine bu ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri araştırmalarının (5.SBDK, 2019, s. 130) ve “yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ve diğer ülkeler arasında ekonomik ilişkilerdeki önemini” (5.SBDK, 2019, s. 183) tespit etmelerinin ve araştırma sonuçlarını sözlü, yazılı veya poster olarak sınıfta paylaşmalarının istendiği görülmektedir. Bu çalışmaların çocuklara araştırma ve gözlem yapma gibi genel becerilerle birlikte finansal okuryazarlık gibi becerileri kazandırmayı amaçladığı ileri sürülebilir. Yerel ekonomik çevreye yönelik göze çarpan diğer iki etkinlik proje tabanlı ödevlerdir. Bu projelerden birinde çocukların çevresindeki ekonomik faaliyetlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağına ilişkin yeni fikirler geliştirmesi (5.SBDK, 2019, s. 141), diğer ikinci projede değişen toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler geliştirmesi beklenmektedir. Bu yenilikçi fikirleri geliştirmek için toplumun gözlemlenmesi veya anketle bilgiler toplanması gerektiğine dikkat çekilmektedir (5.SBDK, 2019, s. 143). Her iki projede çocukların ekonomi disiplini ile ilişkili araştırma, finansal okuryazarlık ve yenilikçi düşünme gibi becerilerini geliştirmeyi amaçladığı ileri sürülebilir.

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yakın ekonomik çevre ile ilişkili iki etkinliğe rastlanmaktadır. Bu etkinliklerin birinde çocuklardan günlük hayatlarında kullandıkları ürünlerin hangisinin ithalat ve ihracat ürünü olup olmadığını araştırmaları ve sonuçlarını arkadaşlarıyla paylaşmaları istenmektedir (6.SBDK, 2019, s. 240). Diğer etkinliğin coğrafi ve ekonomik çevreyi içeren bir proje ödevi olduğu görülmektedir. Çocuklardan bu projede yaşadığı yakın çevrenin coğrafi şartlarını düşünerek yapılandırılmış bir proje taslağı çerçevesinden hareketle bir yatırım projesi hazırlamaları istenmektedir (6.SBDK, 2019, s. 179). Söz konusu etkinliklerin çocukların araştırma yapma becerisi, finansal okuryazarlık ve yenilikçi düşünme becerilerini geliştirmek amaçlı olduğu ileri sürülebilir.

3.4.3. Yerel sosyo-kültürel çevre

Tablo 8. Yerel sosyo-kültürel çevre ile ilişkili etkinlikler ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak becerilere ilişkin bulgular

Etkinlik Türü Sosyo-kültürel Çevre		Beceriler	
Sınıf Düzeyi	Etkinlik Sayısı	Gözlem	Araştırma
4.	-	-	-
5.	8	6	8
6.	-	-	-
7.	-	-	-
Toplam	8	6	8

Tablo 8 incelendiğinde yerel sosyo-kültürel çevreye ilişkin etkinliklere sosyal bilgiler ders kitapları arasında yalnızca 5. sınıf ders kitabında yer verildiği görülmektedir. Söz konusu etkinliklerin araştırma (n=8) ve gözlem yapma (n=5) gibi becerilerle ilişkili olduğu dikkat çekmektedir. Ders kitabının ayrıntılı analizinde bu etkinliklerin (n=8) ikisinde çocuklardan yaşadığı çevreye ilişkin “gelenek ve görenekler” (5.SBDK, 2019, s. 48) ve “dilimize yerleşen yabancı kelimeler” (5.SBDK, 2019, s. 56) hakkında bilgi toplanması istenmektedir. Diğer 6 etkinlikten 4’ünde çocukların “yaşadığı çevrenin meşhur yemeklerini” (5.SBDK, 2019, s. 46), “halk oyunlarını” (5.SBDK, 2019, s. 47), “geleneksel el sanatlarını” (5.SBDK, 2019, s. 49) araştırıp “ülkemizin diğer yerlerindeki” kültürlerle “benzerlikler ve farklılıklar yönünden” karşılaştırmalarını içeren çalışmalar yapmaları beklenmektedir. Geriye kalan diğer iki etkinliğin çocukların geleneksel şenliklerde (5.SBDK, 2019, s. 53) ve milli, dini bayramlarda çevresini gözlemesi (5.SBDK, 2019, s. 53) istenmektedir. Bu etkinliklerde genel olarak çocukların yakın çevrelerindeki sosyo-kültürel unsurları incelemeleri beklenmektedir. Etkinliklerin çocukların araştırma ve gözlem yapabilme gibi becerileri geliştirecek içerik ve nitelikte tasarlandığı ileri sürülebilir.

3.4.4. Yakın tarihi çevre

Tablo 9. Yerel coğrafi ile ilişkili etkinlikler ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak becerilere ilişkin bulgular

Yakın Tarihi Çevre		Beceriler				
Sınıf Düzeyi	Etkinlik Sayısı	Kronolojik Sıralama	Değişim ve Sürekliliği Algılama	Yenilikçi Düşünme	Araştırma	Kanıt Kullanma
4.	3	1	1	1	1	1
5.	-	-	-	-	-	-
6.	1	-	-	-	1	1
7.	-	-	-	-	-	-
Toplam	4	1	1	1	2	2

Tablo 9 analiz edildiğinde sosyal bilgiler ders kitaplarında yakın tarihi çevre ile ilişkili etkinliğe 4. sınıf (n=3) ve 6. sınıf ders kitabında (n=1) çok az sayıda rastlanmaktadır. Bu etkinliklerin araştırma ve yenilikçi düşünme becerileri ile birlikte kronolojik sıralama, değişim ve sürekliliği algılama, kanıt kullanma gibi tarihsel düşünme becerileri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıntılı analizlerde 4. sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin (n=3) birinde çocuklardan “yaşamlarındaki belli başlı olayları kronolojik olarak”, “bir zaman şeridi” üzerinde göstermeleri istenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 18). Diğer bir etkinlikte çocukların “bisikletin icadı ve zaman içinde geçirdiği değişimi” belirlenen soruların cevabını içerecek şekilde araştırmaları istenmektedir. Bu sorulardan birinde gelecekte bisikletin “uğrayabileceği değişikliklerin” neler olabileceği sorusu dikkat çekmektedir (4.SBDK, 2019, s. 109). Birinci etkinlikte çocuklara kronolojik sıralama becerisini edindirmek; ikinci etkinliğin de değişim ve sürekliliği algılama ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek amaçlı olduğu ileri sürülebilir. Tablo 9’da görüldüğü gibi altıncı sınıf ders kitabında yakın tarihi çevre ile ilgili bir etkinliğe rastlanmaktadır. Etkinlik seçmeli araştırma konuları içerisinde yer

almaktadır. İlgili etkinlikte çocuklardan gruplara ayrılarak yakın çevrelerinde yer alan “tarihi bir yapının geçmişini” üzerindeki bilgilerden ya da kişilerin anlatılarından faydalanarak araştırması” (6.SBDK, 2019, s. 139) istenmektedir. 4 ve 6. sınıf ders kitabında yerel tarihi öğrenme çevresini içeren sayıca yetersiz olan bu etkinliklerde çocukları tarihin doğasını keşfettirme amaçlı birer tarihçi gibi kanıt kullanarak ve görüşmeler yoluyla araştırma yapabilme becerilerini geliştirmenin amaçlandığı ileri sürülebilir. Aynı zamanda bu etkinliklerin kronolojik sıralama, değişim ve sürekliliği algılama ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek odaklı olduğu da görülmektedir.

3.5. Masabaşı Ev Ödevleri Kategorisine İlişkin Bulgular

Tablo 10. Masabaşı ev ödevleri ile ilişkili etkinlikler ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak becerilere ilişkin bulgular

Masabaşı Ev Ödevler		Beceriler											
Sınıf Düzeyleri	Etkinlik Sayısı	İş Birlikli Öğrenme	Araştırma	Türkçe' yi Doğru ve Etkili Kullanma	Değişim ve Sürekliliği Algılama	Kronolojik Sıralama	Harita Okuryazarlığı	Finansal Okuryazarlık	Mekânı Algılama	Yenilikçi Düşünme	Karar Verme	Kanıt Kullanma	Girişimcilik
4.	4	1	3	1	-	-	1	1	1	1	1	-	1
5.	11	-	10	1	-	-	-	2	-	-	-	7	-
6.	8	-	8	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
7.	12	-	12	-	2	2	-	2	1	-	-	-	-
Toplam	35	1	33	2	2	2	1	6	2	1	1	7	1

Tablo 10'da görüldüğü gibi sosyal bilgiler ders kitapları arasında masabaşı ev ödevlerine en az sayıda 4. sınıf (n=4), en fazla 5. (n=11) ve 7. sınıf (n=12) ders kitaplarında rastlanmaktadır. 4. sınıf dışında diğer ders kitaplarında bu ödevlerin birbirine yakın oranlarda olduğu görülmektedir. Ev ödevlerinin ağırlıklı olarak araştırma becerisi (n=33) ile ilişkili olduğu dikkat çekmektedir.

Ayrıntılı analizde 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ev ödevleri (n=4) arasında yakın ve uzak coğrafi çevre ile ilişkili birer ev ödevine rastlanmaktadır. Ödevlerin birinde çocukların sınıfta gruplar oluşturarak “yaşadığı yerin coğrafi özelliklerini anlatan bir şiir, hikâye, destan veya efsane seçmeleri” ve bu seçtiği ürünle ilgili “kapsamlı bir araştırma” yapmaları ve sonuçlarını sınıfta paylaşımları istenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 81). Diğer bir ödevde öğrencinin dünya haritası üzerinde bir ülke belirleyip o ülkenin önemli özelliklerini araştırıp çeşitli görsel materyallerle destekleyerek sınıfta sunması beklenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 176). İlgili ders kitabında yakın ekonomik çevre ile ilişkilendirilebilecek iki ev ödevine rastlanmaktadır. Bu etkinliklerin birinde çocuklardan kitapta gösterilen fotoğraftaki giysi etiketini inceleyip etiketteki sembollerin anlamlarıyla ilgili araştırma yapmaları istenmektedir (4.SBDK, 2019, s. 136). Etkinliğin çocuklarda finansal okuryazarlık becerilerini kazandırmaya yönelik olduğu görülmektedir. Ders kitabındaki ikinci etkinlik masabaşı ev ödevi kapsamında değerlendirilecek bir proje ödevidir. Bu projede öğrencilerin günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılayacak bir ürün tasarımları beklenmektedir. Ders kitabında bir proje formu ile tasarlanacak ürünün amacı, kısaca tanıtılması, şeklinin çizilmesi, adının belirlenmesi ve onu tanıtan bir slogana yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir (4.SBDK, 2019, s.113). 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ev ödevlerinin genel olarak araştırma becerisini geliştirme amaçlı olduğu görülmekle birlikte ekonomi ile ilişkili ev ödevlerinin öğrencinin girişimci ve yaratıcı düşünme becerilerini; coğrafya ile ilişkili ev ödevlerinin mekânı algılama gibi alana özgü becerileri geliştirecek nitelikte tasarlanmış olduğu ileri sürülebilir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında çok sayıda ev ödevine (n=11) rastlanmaktadır. Bu ödevlerde çocukların çeşitli kaynaklara dayalı olarak bireysel olarak araştırma yapmaya yönlendirildiği görülmektedir. 5.SBDK (2019) yer alan araştırma ödevlerinin Anadolu uygarlıkları (s. 34), kültür tarihi araştırmaları (57), doğal afetler (s. 90), üretim tüketim ağı (s. 137), yakın çevre, bölge ve uluslararası olan ekonomik faaliyetler (s. 183), bilim insanları (s. 107), günlük yaşam (s. 112) ve çocukların haklarından yararlanma durumları (s. 28), çocuk haklarının ihlal edildiği durumlar (s.28), resmi kurum ve sivil toplum kuruluşları (s. 161), temel hak ve özgürlükler (s. 171) ve ortak miras (s. 195) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu ödevlerin öğrencilerin çeşitli konularda farklı bilgi kaynaklarına erişerek araştırma yapabilme ve bilgi edinme becerilerini geliştirmeye yönelik olduğu ileri sürülebilir. İlgili ödevlerde çocukların elde ettikleri bilgileri sınıfta paylaşımları istenmektedir. Bu paylaşımın nasıl olması gerektiğine

yönelik bazı ödevlerde bilgi kartları hazırlanarak (s. 34), belirli bir taslağa aktarılarak (s. 57, 137), poster çalışması olarak (s. 90, 161, 195) veya görsel unsurları da içerecek şekilde (s. 183) sunulması hususları yer almaktadır. 5. sınıf ders kitabında ev ödevi araştırma sonuçlarının çeşitli şekillerde paylaşılmasına önem verildiği dikkat çekmektedir. Ödevlerin çocukların araştırma yapma becerisini geliştirmeye dönük olduğu ileri sürülebilir. Fakat bu ödevlerin sadece birinde “... seçtiğiniz konu ile ilgili araştırma yapınız. Bilimsel etiğe uygun davranarak hazırladığımız çalışmayı arkadaşlarınızla paylaşınız” (5.SBDK, 2019, s. 112) yönergesi ile karşılaşılmaktadır. Yönergede araştırmanın bilimsel etik kurallarına uygun olması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Fakat diğer ödevlerde bu tür bir etik kural uyarısı görülmemektedir. 5. sınıf ders kitabında ödevlerin genel olarak çocukların araştırma (n=10) ve kanıt kullanma (n=7) becerisini geliştirmek amaçlı olduğu görülmektedir. Bu becerilerle birlikte etkinliklerin finansal okuryazarlık (n=2), bilimsel etik (n=1), dil ve iletişim gibi becerileri (n=1) geliştirmeye yönelik ayrıntılar taşıdığı ileri sürülebilir.

6. SBDK (2019) da araştırma ödevlerinin (n=8) Altın Elbiseli Adam (s.59), Selahaddin Eyyubi (s.90), Selçuklu Devleti Dönemi’nde Anadolu’nun Sufi ve Düşünürleri (s. 94), fosil kaynakların küresel ısınmaya etkisi (s.173), GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) ve ZBK (Zonguldak Bartın Karabük Projesi) projesi, mesleki tercihler (s. 177), günümüzde monarşi, oligarşi ve meşrutî monarşi ile yönetilen ülkeler (s. 195), coğrafi işaret alan ürünler (s. 239), karekod ve barkod işareti alan ürünler ve vakıf kültürü (s. 34) gibi çeşitli konularda çocukların araştırmalar yapmalarını içeren ödevler olduğu görülmektedir. Araştırma ödevlerinin tümünde elde edilen bilgilerin sınıfta paylaşılması gerektiğine dikkat çekilmektedir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ev ödevlerinin tamamının öğrencilerin masabaşı araştırma yapabilme becerisini (n=8) geliştirmek amaçlı olduğu görülmektedir. Fakat bu araştırma ödevlerinde çocuklara araştırma sürecinde hangi temel kaynaklara ulaşacaklarına, bu kaynaklardan verileri toplama aşamalarına, araştırmada bilimsel etik kurallarına uyma durumlarına, toplanan verileri analiz etmelerine, yorumlama aşamalarına ve araştırma sonuçlarının sunumuna yönelik herhangi bir yönergeye rastlanmamaktadır. Dolayısıyla ev ödevlerinin nitelikli bir araştırma becerisini kazandıracak şekilde tasarlanmadığı ileri sürülebilir.

Sosyal bilgiler ders kitapları arasında en fazla ev ödevine (n=12) 7. sınıf ders kitabında rastlanmaktadır. 7. SBDK’da (2019) bu ev ödevleri arasında “Rönesans ve Aydınlanma Çağı aydınları” (s. 68), “Türk İslam medeniyetinde yetişen bilginler” (s. 138) ve “Bruno’nun yargılanma süreci” (s. 145) gibi önemli şahıslara ait araştırmalar dikkat çekmektedir. İlgili kitapta Osmanlı Devleti’ne ait sanat dalları, sanat eserleri (s.81) ve kültürel özelliklerini (s. 90) içeren çalışmalarla birlikte ve “15. ve 20. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan bilimsel gelişmeleri” (s. 143) içeren sosyo-kültürel çalışmalara da rastlanmaktadır. Kudüs Şehri (s. 102) ve öğrencilerin yaşadığı şehri (s. 105), G20 ülkelerini (s. 210) ve farklı kurum ve kuruluşların (s. 157, 163, 207) araştırılmasını içeren farklı ödevler de görülmektedir. 7. sınıf ders kitabında diğer sosyal bilgiler kitaplarından farklı olarak ev ödevi araştırmalarında çocukların araştırmalarını kendilerine sunulan formda belirtilen soruları cevaplandırarak şekilde araştırıp, sınıfta paylaşmaları istenmektedir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında ev ödevlerinin öğrencilerin ağırlıklı olarak araştırma becerisini geliştirmek odaklı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sayılı araştırmada finansal okuryazarlık ve mekân algılama gibi becerilerin geliştirilmesinin amaçlandığı ileri sürülebilir.

3.6. Sanal Öğrenme Ortamları Kategorisine İlişkin Bulgular

Tablo 11. Sanal öğrenme ortamları ile ilişkili etkinlikler ve bu öğrenme ortamında kazandırılacak becerilere ilişkin bulgular

Sanal Öğrenme Ortamları			Beceriler					
Sınıf Düzeyi	Sanal Mütze	Sosyal Medya	Çevre Okuryazarlığı	Değişim ve Sürekliliği Algılama	Dijital Okuryazarlık			Gözlem
					Dijital Güvenlik	Dijital Ticaret	Dijital Bilgiye Erişim	
4.		1	1		1		1	
5.	1						1	1
6.								
7.	5	7		1	2	1	8	5
Toplam	6	8	1	1	13			6

Tablo 11 incelendiğinde sosyal bilgiler ders kitapları arasında 7. sınıf ders kitabının sanal müze (n=5) ve sosyal medyanın (n=7) kullanımını kapsayan sanal öğrenme ortamlarına en fazla yer veren kitap olduğu görülmektedir. 6. sınıf ders kitabında bu tür öğrenme ortamlarına yönelik hiçbir etkinliğe yer verilmezken, 4 ve 5. sınıf ders kitaplarında birer etkinliğe rastlanmaktadır. İlgili ders kitaplarında sanal öğrenme ortamlarıyla ilişkili etkinliklerin ağırlıklı olarak dijital okuryazarlık (n=13) ve gözlem becerileri (n=6) ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Ayrıntılı analizde 4. sosyal bilgiler ders kitabında sanal öğrenme ortamlarından biri olan sosyal medya ile ilişkili bir etkinliğe rastlanmaktadır. İlgili etkinlikte çocukların dijital teknolojiyi güvenli kullanabilme becerilerini geliştirmek amaçlı çocuklardan internet ortamında teknolojinin yanlış kullanımının insanlara ve doğaya verdiği zararlara yönelik haberler bulup sınıfta arkadaşlarıyla paylaşmaları istenmektedir (4.SBDK, 2018, s. 118). 5. sınıf ders kitabında çocukların, sanal müze uygulaması ile Anadolu Medeniyetler Müzesi ve Hatay Arkeoloji Müzesi'ni ziyaret edip gezi gözlem becerilerini işe koşarak müze izlenimlerini arkadaşlarıyla paylaşmaları beklenmektedir (5.SBDK, 2019, s. 39).

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sanal müzeyi içeren beş etkinliğe ve sosyal medyanın kullanımına ilişkin yedi etkinliğe rastlanmaktadır. Sosyal medya kullanımına yönelik etkinliklerin birinde çocuklardan yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlandığı durumlar ile ilgili bilgileri gazete veya genel ağ haberlerinden faydalanarak özetlemeleri istenmiştir (7.SBDK, 2019, s. 121). Kitapta yer alan diğer etkinliklerde çocuklardan belli başlı devlet kurumlarının tarım alanında yaptığı çalışmaları araştırırken daha fazla bilgi edinebilmeleri için Tarım Orman Bakanlığı'nın resmi genel ağ adresinden; Türk Kızılay'ının ilk yardım, göç ve mülteci hizmetleri alanındaki çalışmalarını araştırırken Kızılay'ın resmi ağ adresinden (7.SBDK, 2019, s. 163) ve farklı araştırmalarda TÜİK (s. 113) ve TCDD (s. 79) gibi resmi kurum ve kuruluşların genel ağ adreslerini ziyaret etmelerini işaret eden çok sayıda uyarıcı ifadelerle rastlanmaktadır. İlgili etkinliklerin çocukların dijital teknolojiyi kullanarak bilgiye erişme becerilerini geliştirmek amaçlı olduğu ileri sürülebilir. İlgili ders kitabında diğer iki farklı etkinliğin birinde çocukların dijital ortamda alışverişin güvenliğini sorgulamaları ve dikkat etmeleri gereken durumlara cevap vermeleri istenerek dijital ortamda güvenli ticaret yapabilme becerilerinin geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir (7.SBDK, 2019, s. 175). İkinci etkinlikte çocuktan sanal iletişim ağının hayatında, çevresinde ve toplumsal olarak da kültürü nasıl değiştirdiğini tespit etmesi istenmektedir. Söz konusu etkinlikte çocuğa sosyal medyayı doğru kullanabilmesini sağlayacak dijital etik becerisini kazandırmanın amaçlandığı ileri sürülebilir (7. SBDK, 2019, s. 22).

7. SBDK'ında (2019) çocukların sanal müze gezilerinden faydalanmaları yönünde teşvik edici çok sayıda sanal müze genel ağ adresiyle karşılaşılmaktadır. İlgili kitapta PTT çocuk müzesi (s. 77), askeri müze ve deniz müzesi (s. 47), İstanbul'da Türk İslam Eserleri Müzesi (s. 82), Seka Kâğıt Müzesi (s. 130), Merinos Tekstil Sanayi Müzesi (s. 159) ve çeşitli demiryolları müzesi bu müzeler arasında yer almaktadır. Sanal müze gezilerinin çocukların inceleme gezi gözlem becerisini geliştirmek amaçlı olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada 2019 yılında güncellenen 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamları ve bu öğrenme ortamlarında gerçekleştirilen etkinliklerin ilişkili olduğu beceriler incelenmeye çalışılmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar bu bölümde özetlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarında aile, ev, okul, yakın çevre (coğrafi, ekonomik, sosyo-kültürel ve tarihi), masabaşı (ödevler) ve sanal (sanal medya ve sanal müzeyi) öğrenme ortamını içeren çok sayıda etkinliğe rastlanmıştır. Ev ödevlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok tercih edilen öğrenme ortamlarından biri olduğu görülmüştür. Özellikle 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında bu tür ödevlerin diğer öğrenme ortamlarına göre daha çok tercih edildiği tespit edilmiştir. Ders kitaplarında bu tür ödevlerin çocukların fiziksel olarak aktif olmadığı masabaşı yapılan araştırma odaklı ödevler olduğu görülmüştür. Ok ve Çalışkan (2019) ilköğretim okullarında çocukların yaptıkları çizimlerde ev ödevlerinin "kapalı bir mekân tasviri içerisinde masa başında oturularak yapılan, kitap veya defterlerin kullanıldığı çalışmalar" olarak tasvir edildiğini görmüştür. İncelenen sosyal bilgiler ders kitaplarında ev ödevlerinin öğrencinin farklı konularda araştırma yapmalarını içeren masabaşı ödevler şeklinde planlandığı tespit edilmiştir. Fakat araştırma ödevlerinin çocukların bilimsel araştırma yapma becerilerini geliştirecek içerikte tasarlanmadığı birtakım soruların cevabını buldurmaya yönelik küçük çaplı araştırmalar olduğu görülmüştür. Bu ev ödevlerinde belirli disiplinlere yönelik kanıt kullanma ve finansal okuryazarlık, girişimcilik, yenilikçi düşünme, mekân algılama, harita okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, kronolojik sıralama,

Türkçe'yi doğru ve etkili kullanma, karar verme ve işbirlikçi çalışma becerilerini geliştirecek nitelikte az da olsa bazı yönergelere yer verildiği tespit edilmiştir. Ders kitaplarında genel olarak ev ödevlerinin öğrencilerin farklı becerilerinin geliştirilmesine fırsat sağlayacak şekilde tasarlanmadığı ileri sürülebilir. Çok fazla ev ödevinin çocukların başarısını artıracağına dair bir düşünceye kapılmak yanıltıcıdır. Araştırma ödevlerinin eğitim için yararlı etkinlikler olduğunu (Güneş, 2014) göz önünde bulunduran öğretmenler ev ödevlerinin az ama nitelikli, düşünme becerilerini geliştirici yönde olmasının çocukların akademik başarılarını arttırmada daha etkili bir yöntem olduğunu ileri sürmüşlerdir (Topçubaşı, 2017). Kabapınar (2015) çocuklara verilecek ödevin yapabileceği ve başarabileceği özgüven duygusunu ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirecek ödevler olması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarında ev ödevlerinden sonra ikinci sırada çocukların yaşadığı yakın çevreyi içeren öğrenme ortamlarını teşvik eden etkinliklere rastlanmıştır. Bu tür yerel çevre etkinliklerine en fazla 5. sınıf ders kitabında yer verildiği görülmüştür. İlgili ders kitabında sırasıyla yerel sosyo-kültürel, ekonomik ve coğrafi çevrenin öğrenme alanı olarak tercih edildiği görülmüştür. Diğer ders kitaplarından 4. sınıfta coğrafi ve tarihi çevre dikkat çekmiştir. Fakat yerel tarihi çevrenin 4. sınıf dışında diğer ders kitaplarında genel olarak göz ardı edildiği görülmüştür. 6. sınıfta sayılı birkaç etkinlikte yerel tarihi, ekonomik ve coğrafi çevreye yönelik etkinliklere rastlanmıştır. 4. sınıfta başlayıp 5. sınıf ders kitabında iki katına çıkan yerel çevreyi içeren etkinliklerin 6. sınıfta hızla azaldığı ve 7. sınıf ders kitabında yerel çevreye yönelik hiçbir etkinliğe yer verilmediği görülmüştür. Bu durum ders kitaplarında sınıf seviyesi arttıkça konuların yakın çevreden uzaklaşıp daha geniş ve uzak bir çevreyi içermesiyle ilişkilendirilebilir. Nitekim 7. sınıf konularının diğer alt sınıflara göre daha uzak ve küresel konuları içerdiği görülmüştür. Genel olarak ders kitaplarının öğretim programlarının bir yansıması olduğu düşünüldüğünde programda yakın öğrenme çevresini içeren ilgili kazanımları gözden geçirmekte de fayda vardır. Türkiye sosyal bilgiler öğretim programlarında Aktın ve Şahin (2019) ve Aktın (2020) en fazla okul dışı öğrenme ortamlarını teşvik eden kazanımlara 4 ve 5. sınıf düzeyinde olduğunu ve üst sınıflarda bu kazanım sayılarının giderek azaldığını tespit etmişlerdir. Üst sınıflarda okul dışı kazanımların az olmasını genişleyen çevre yaklaşımının etkisi ile program konularının giderek yakın çevreden uzaklaşan genişleyen bir çevreyi içermesiyle açıklamışlardır. Fakat Aktın ve Şahin (2019) Ontario ve Türkiye sosyal bilgiler öğretim programını karşılaştırdıkları çalışmalarında Ontario programında okul dışı kazanım sayılarının tüm sınıf düzeylerinde çok değişmediği hatta Türkiye'nin dört katına yakın olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumda Türkiye'deki sosyal bilgiler programının bir yansıması olarak 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında da yerel sosyo kültürel, ekonomik, coğrafi ve tarihi çevreye yönelik öğrenme ortamlarından öğrencilerin aktif bir şekilde faydalanmasını teşvik edecek etkinliklerin genel olarak ihmal edildiği ileri sürülebilir. Dolayısıyla sosyal bilgiler ders programı ve ders kitaplarının 6 ve 7. sınıf düzeylerinde okul dışı öğrenme ortamları açısından iyileştirilmeye ihtiyaç duyduğu sonuçlarına ulaşılabilir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yakın coğrafi çevreyi içeren etkinliklerin genel olarak gözlem ve araştırma becerisi ile birlikte mekân algılama, diyagram çizme ve yorumlama, harita okuryazarlığı ve konum analizi gibi sayılı beceriyi geliştirme amaçlı olduğu tespit edilmiştir. İlgili kitaplarda ekonomiyi içeren yerel öğrenme çevresi ile ilişkili etkinliklerin finansal okuryazarlık, gözlem, araştırma ve yenilikçi düşünme becerilerini kazandırmak amaçlı olduğu görülmüştür. Ders kitaplarında sosyo-kültürel öğrenme çevresiyle ilgili etkinliklerin çocukların araştırma ve gözlem yapabilme gibi becerileri geliştirecek içerikte tasarlandığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında sayıca oldukça az olan yakın tarihi öğrenme çevresine yönelik etkinliklerin çocukların tarihin doğasını keşfettirme amaçlı birer tarihçi gibi kanıt kullanarak ve görüşmeler yoluyla araştırma yapabilme becerilerini, kronolojik sıralama, değişim ve sürekliliği algılama ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek amaçlı olduğu görülmüştür. Ata (2002) 1930'larda ve 40'larda tarih programlarında bulunan yerel tarih öğretimine ilişkin önerilerin, günümüz programlarında benzer ifadelerle taşındığı fakat tam anlamıyla hayata geçirilemediğini ileri sürmüştür. Günümüzde de bu durumun çok değişmediği ileri sürülebilir. Şüphesiz yaşadığımız çevrede yakın ve uzak geçmişe ait "camiler, medreseler, mezarlar, eski okullar, kütüphaneler, imaretler, şifahaneler, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, su kemerleri, çeşmeler" gibi birçok tarihi eser ve kalıntılar bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda bu ortamlara yönelik gezi gözlem ve tarihsel çalışmaların öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı, tarih konularına karşı tutumlarını olumlu yönde etkilediği (Avcı Akçalı ve Aslan, 2016; Çulha, 2006; Kınasakal, Kerim ve Kaymakçı, 2019; Işık, 2008; Topçu, 2017; Tunç Şahin, 2011, Yeşilbursa, 2005-2016), tarih konularının öğretimini daha eğlenceli ve öğretici hale getirdiği (Öner, 2015); yerel tarihin ve coğrafyanın sosyal yaşayış ve tarihlerine etkilerinin neler olduğu konularında bilgilerinin artmasına yardımcı olduğu (Meydan ve Akkuş, 2013); tarihsel düşünme ve tarihsel

çalışma becerilerini kazanmalarına (Aktekin, 2010; Aktın ve Tekir-Sağlam, 2018; Avcı Akçalı ve Aslan, 2016) yardımcı olduğuna yönelik çok sayıda araştırma sonuçlarıyla karşılaşmak mümkündür.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında aile katılımına 4. sınıfta sayılı birkaç etkinlikte yer verilmesi ve diğer ders kitaplarında ihmal edilmiş olması bu çalışmanın önemli sonuçlarından biri olmuştur. 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında aileler/ebeveynlerin çocukların ödevlerini tamamlamada yardımcı olmak gibi önemli bir görevi yerine getirirken aynı zamanda onların tarihsel düşünme, finansal okuryazarlık, problem çözme, karar verme ve iş birliği içerisinde çalışabilme becerilerini de geliştirecek şekilde sürece dahil edildikleri görülmüştür. Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımında çocuğun yakınsak gelişim alanı içerisinde bilgi, beceri ve değerlerinin geliştirilmesinde ve artırılmasında ebeveynler, akranlar ve öğretmen önemlidir (Yurdakul, 2005). Ebeveynlerin çocuklarının ev ödevlerini tamamlamada yardımcı olmaları, onlarla güncel olayları tartışmaları, çocuklarına ait oldukları yerel topluluklara dair bilgiler aktarmaları ve yerel hikâyeler anlatmaları çocuklarda yeni becerilerin gelişmesini teşvik edecektir (Aktın ve Şahin, 2019). Nitekim sosyal bilgiler eğitiminde ebeveynlerin çocukların eğitimlerine katıldıklarında okulda akademik olarak daha iyi performans gösterdiğine, sorumluluk bilincini artırdığına ve özgüveninin gelişimine katkı sağladığına, aile ilişkilerinin güçlenmesini olumlu yönde etkilediğine ve bireylerin gelişimlerini güçlendirdiğine (Türe ve Deveci, 2017) ve değer kazanımını olumlu yönde etkilediğine (Ersoy, 2013), kültürel, manevi ve kişisel inanç ve geleneklerinin öğretimine katkı sağladığına (Aktın ve Şahin, 2019) yönelik çok sayıda olumlu araştırma sonuçlarına rastlanmaktadır. Aile katılımı sosyal bilgiler programında ve dolayısıyla ders kitabında eksikliği hissedilen, çocuğun öğrenmesini zenginleştirmede sosyal bilgiler eğitim sürecine dahil edilmesi gereken bir husustur.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında dikkat çekici önemli sonuçlardan biri de sanal öğrenme ortamlarıyla ilgili olmuştur. Sanal öğrenme ortamlarına ilişkin 4 ve 5. sınıfta sayılı birer etkinliğe rastlanırken 6. sınıfta yer verilmediği görülmüştür. Fakat 7. sınıfta ağırlıklı olarak sanal müze ve sosyal medyanın kullanılmasını içeren çok sayıda sanal öğrenme ortamlarını içeren etkinliğe rastlanmıştır. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarının alt sınıflarla karşılaştırıldığında yakın yerel çevreden sanal öğrenme ortamlarına ve masabaşı ödevlere doğru yer değiştirdiği görülmüştür. Bu öğrenme ortamında çocuklara dijital okuryazarlık (dijital etik, dijital güvenlik, dijital ticaret, dijital erişim ve dijital teknoloji kullanma becerisi) ve sanal ortamda inceleme-gezi gözlem yapabilme becerisi kazandırılmaya çalışıldığı ileri sürülebilir. Araştırma sonuçlarıyla uyumlu olarak Metin ve Cin (2019) “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının Dijital Vatandaşlık Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmalarında sosyal bilgiler ders kitaplarında “dijital vatandaşlık boyutunda” 7. sınıf hariç diğer sınıf düzeylerinde kısıtlı bir içeriğe yer verildiğini tespit etmişlerdir. Görmez (2017)’in “İlkokul Sosyal Bilgiler Programının Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Açısından Yeterliliği” adlı çalışmasında da 4. sınıf öğretim programında yer alan kazanımların dijital vatandaşlık açısından yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Aktın ve Şahin (2019) Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programında sanal müze içeren sayılı aktivite dışında sanal öğrenme ortamlarına çok yer verilmediğini fakat Ontario sosyal bilgiler dersi öğretim programında BİT (Bilgi İletişim Teknolojileri) kullanımı ve sanal öğrenme ortamlarını içeren çok sayıda kazanımlara yer verildiğini tespit etmişlerdir. 2019 ders kitaplarını şekillendiren güncel “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nı Dijital Vatandaşlık ve Alt Boyutları Açısından” inceleyen Aydemir (2019) araştırmanın sonucunda dijital vatandaşlığın sosyal bilgiler dersi öğretim programında doğrudan ve dolaylı olarak desteklenmeye çalışıldığını fakat yeterli bir şekilde programa yansıtılmadığını ortaya koymuştur. Bilgi iletişim teknolojilerinin geliştiği bir çağda öğrenme ortamları bireyin içerisinde doğrudan bulunduğu fiziksel bir mekân olmaktan çıkmıştır. Sanal sosyal medya ortamları, öğrencilerin kendi kendine öğrenmelerini destekleyen kişisel öğrenme ortamları oluşturmak için ideal bir çevreye dönüşmüştür (Bennett, Maton ve Kervin, 2008). Sosyal medya ortamları öğrenmeyi geliştirmek ve pedagojik ihtiyaçları karşılamak gibi güçlü bir potansiyele sahiptir (Yaylak ve İnan, 2018, s. 2). Sosyal bilgiler ders kitaplarında sanal öğrenme ortamları kısmen yeterli olup genel olarak yetersiz olduğu göz önünde bulundurulursa ders kitaplarında geliştirilmesi gereken alanlardan biri olduğu ileri sürülebilir.

Sonuç olarak sosyal bilgiler ders kitaplarında aile, ev, okul, yakın coğrafi, ekonomik, sosyo-kültürel ve tarihi çevre, masabaşı ev ödevleri ve sanal müze ve sosyal medya öğrenme ortamlarını içeren birçok etkinliğe rastlanmıştır. Ev ödevlerinin 5, 6, ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok tercih edilen öğrenme ortamlarından biri olduğu görülmüştür. Masabaşı ev ödevleriyle ilişkili olarak ders kitaplarında araştırma becerisinin en çok çocuklara kazandırılmaya çalışılan beceri olduğu ileri sürülebilir. Diğer öğrenme ortamlarını da içeren etkinliklerde gözlem, finansal okuryazarlık, kanıt kullanma ve mekân

algılama gibi alana özgü becerilerin genel araştırma becerisinden sonra sık yer verilen beceriler olduğu fakat ders kitaplarında dengeli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Girişimcilik, sosyal katılım, harita okuryazarlığı, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama ve konum analizi becerilerinin okul dışı etkinliklerde en az yer verilen alana özgü beceriler olduğu görülmüştür. Aydemir (2017, s. 12) sosyal bilgiler ders kitapları üzerine yaptığı bir çalışmada bu kitaplarda “en fazla yer alan becerilerin ortak beceriler olduğu en az yer alan becerilerin ise derse özgü becerilerin olduğunu” tespit etmiştir. 2019 yılında da bu sonucun değişmediği ileri sürülebilir. Fakat 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında okul dışı öğrenme ortamlarında diğer ders kitaplarının üç katına yakın çok sayıda alana özgü beceriye rastlanmıştır. Bu durum ilgili sınıf düzeyi konularının tamamıyla çocukların yaşadığı yakın çevre ile ilişkili olmasıyla açıklanabilir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında genel olarak sözlü tarih, yerel tarihi alan gezileri, BİT (Bilgi İletişim Teknolojileri), siyasi ve sosyal kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, yerel coğrafi çevre, tabiat parkları, hayvanat bahçeleri, bilim merkezleri, sanal müze, galeri ve kültür merkezleri ziyareti gibi çok sayıda okul dışı öğrenme ortamlarına ya çok az ya da hiç yer verilmediği görülmüştür. Ders kitapları ihmal edilen bu öğrenme ortamlarını içerecek şekilde yeniden güncellenebilir. Okul dışı öğrenme ortamlarının zenginleşmesi çocuklara alana özgü çok sayıda beceriyi edinme ve geliştirme fırsatı sunacaktır. Ayrıca ders kitaplarında okul dışı öğrenme ortamlarında ailelerin rolünü artırıcı ve katılımı teşvik edici yönergeler eklenmelidir. Çünkü aileler çocukların ait oldukları toplumun tarihi, sosyo-kültürel bağını ve yaşadığı coğrafyasına ilişkin bilgileri edinmede ve çeşitli becerilerin gelişimini desteklemede ve güçlendirmede erişimi kolay öğrenme kaynaklarıdır.

Araştırma ödevlerinin eğitim için yararlı etkinlikler olduğu göz önünde bulundurulursa ders kitabı yazarlarının çok sayıda ev ödevinden ziyade az ama nitelikli alana özgü düşünme becerilerini geliştirecek şekilde ev ödevleri tasarlamaya önem vermeleri diğer önemli bir husustur. Ayrıca proje ödevlerinin çocukların araştırma becerilerini geliştirme yeterliliğine sahip olması için, bilimsel araştırma basamaklarına uygun yönergelerle oluşturulmuş kılavuz bir formatta sunulmaya ihtiyacı vardır. Bu şekilde yapılandırılmış formattaki proje ödevleri çocuklara sosyal bilimlere özgü araştırma becerisi ve diğer genel becerileri kazanma fırsatı sağlayacaktır.

Araştırmacılar ders kitaplarında mevcut okul dışı öğrenme ortamları ile ilişkili etkinlikleri öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirebilir. Sosyal bilgiler öğretmenlerin okul dışı öğrenme ortamlarında öğrencilere hangi becerileri kazandırdığı araştırmacılar tarafında uygulamalı çalışmalarla değerlendirilebilir. Elde edilecek verilerle ders kitaplarında bu hususta birtakım güncelleme çalışmalarının yapılması okul dışı öğrenme ortamlarının etkin kullanımına fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akkuş, A., & Meydan, A. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi ve coğrafi mekân uygulamalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(13), 14-30
- Aktekin, S. (2010). Ortaöğretim Tarih eğitiminde yerel tarihin yeri ve önemi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 6(1), 86-105.
- Aktın, K., & Şahin, S. (2019). *Kanada (Ontario) sosyal bilgiler öğretim programı ve Türkiye sosyal bilgiler öğretim programı'nın okul dışı öğretim bağlamında karşılaştırılması*. 8. Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Sempozyumu, 7-9 Kasım 2019, ISSSE, 175-189, Ankara.
- Aktın (2020). Reflection of out-of-school education from the social studies curriculum to the textbooks. *Review of International Geographical Education Online (Yayın aşamasında)*.
- Aktın, K., & Tekir-Sağlam, H. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sözlü tarih yapmakla ilgili deneyimleri. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2), 295-310
- Altın, B. N., & Demirtaş S. (2009). Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı eğitim etkinlikleri (Müze ve Arazi Çalışmaları). M. Safran (Ed.). *Sosyal Bilimler Öğretimi* (s.509-543). Ankara: Pegem Akademi.
- Ata, B. (2002). *Müzelerle ve tarihî mekânlarla tarih öğretimi: tarih öğretmenlerinin “müze eğitime” ilişkin görüşleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Avcı-Akçalı, A., & Aslan, E. (2016). Tarih öğretiminde yerel tarih kullanımının akademik başarıya ve tarihsel düşünme becerisine etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(2), s. 375-397.

- Aydemir, M. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 3(2), 1-17.
- Aydemir, M. (2019). Yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programının dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 4(2), 15-38.
- Azer, H. (2019). *7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Ekoyay.
- Barr, R., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. (1. Baskı). (C. Dönmez, Ed., N. E. Akhan, E. Ay, C. C. Yeşilbursa, O. Sabancı, A. Altıkulaç, Çev.) Ankara: Pegem Akademi Yay. (1977).
- Bennett, S., Maton, K., & Kervin, L. (2008). The 'digital natives' debate: A critical review of the evidence. *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 775-786.
- Coşkun, Keskin, S., & Kaplan, E. (2012). Sosyal bilgiler ve tarih eğitiminde okul dışı öğrenme ortamı olarak oyuncak müzeleri. *Electronic Journal of Social Sciences*, 11(41), 95-115.
- Çengelci, T. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı öğrenmeye ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1823-1841.
- Çepni, O., & Aydın, F. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf dışı okul ortamlarına ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 39, 317-335.
- Çulha, B. (2006). *Tarihsel mekânlarda keşfederek öğrenme yoluyla sosyal bilgiler öğretimine yönelik öğrenci görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Demircioğlu, İ. H., & Demircioğlu, E. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel çevrenin kullanımı. A. Şimsek ve S. Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgilerde Öğretim* (s. 99-111). Ankara: Pegem Akademi.
- Diñç, E., Erdil, M., & Keçe, M. (2011). Uşak üniversitesi öğrencilerinin tarihi ve kültürel eserler hakkındaki ilgi ve farkındalıklarının incelenmesi, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), ss.279-297
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve Dilek, D. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 16-43). Ankara: Pegem Akademi.
- Eashach, H. (2007). Bridging in-school and out-of-school learning: formal, non-formal, and informal education. *Journal of Science Education and Technology*, 16(2), 171-190.
- Ersoy, F. (2013). *Sosyal bilgiler dersiyle bütünleştirilmiş aile katımlı karakter eğitim programının geliştirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.
- Foran, A. (2008). An outside place for social studies. *Canadian Social Studies*, 41(1), 1-9.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. (2. Baskı) P. Yalçınoğlu (Çev.), A. Ersoy & P. Yalçınoğlu (Çev. Edt.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökkaya, A. K. & Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2009, 483-506.
- Görmez, E. (2017). İlkokul sosyal bilgiler programının dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından yeterliliği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 60, 1-15.
- Gül, O. K., & Yorulmaz, D. (2016). Sosyal bilgiler dersi kapsamında okul dışı çevrelerin kullanımı: Yatılı Çorum arkeoloji müzesinde bir gün. *Journal of World of Turks*, 8(3), 193-216.
- Güleç, S., & Alkış, S. (2003). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin iletişimsel boyutu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 63-78.
- Güneş, F. (2014). Eğitimde ödev tartışmaları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 1- 25.

- Kabapınar, Y. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programlarında okul dışı öğrenmeye bakmak: bize hey yer sınıf, bize her yer öğrenme ortamı. A. Şimsek, ve S. Kaymakçı (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgilerde Öğretim* (43-73). Ankara: Pegem Akademi
- Karadoğan, S. (2017). Eğitimde sınıf ve okul dışı öğrenme uygulamaları ve yaşanan sorunlar. Recep Aksu (editör). *Türkiye’de Eğitim Sorunlarına Yönelik Akademik Değerlendirmeler ve Çözüm Önerileri* (s. 49-84). Maya Akademi Yayıncılık: Ankara
- Karakaş, N., & Şahin, Ö. S. (2017). Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı etkinliklerin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 324-347.
- Kınasakal, İ., Demir, A., & Kaymakçı, S. (2019). Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde yerel tarih kullanımına bir örnek: Safranbolu gezisi. *Turkish Studies*, 14(6), 3181-3202.
- Malkoç, K., & Kaya, E. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf dışı okul ortamlarının kullanılması. *İlköğretim Online*, 14(3), 1079-1095.
- Malkoç, S. (2014). *Sosyal bilgiler öğretiminde sınıf dışı okul ortamlarının kullanılma durumları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Mayoh K., & Knutton S. (1997). Using out-of-school experience in science lessons: Reality or rhetoric?. *International Journal of Science Education*, 19(7), 849-867 DOI: 10.1080/0950069970190708
- Metin, Ö., & Cin, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının dijital vatandaşlık açısından İncelenmesi*. 8. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu, 7-9 Kasım 2019, ISSSE, 507-533, Ankara.
- Meydan, A., & Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 402-422.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2016). *Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi*. S. Akbaba Altun ve A. Ersoy (Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- NCSS [National Council for the Social Studies] (2002). National standards for Social Studies teachers. Silver Spring, MD: Author. Retrieved 10/5/2010 from <http://downloads.ncss.org/NCSSTeacherStandardsVoll-rev2004.pdf>
- Işık, H. (2008). İlköğretimde tarih konularının yerel tarih ile ilişkilendirilmesinin öğrenci başarısına etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 1(4), 209-310.
- Ok, M., & Çalışkan, M. (2019). Ev ödevleri: Öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 594-621. DOI: 10.26466/opus.544599.
- Önal, H., & Kaya (2006). Sosyal bilgiler ders kitaplarının (4 ve 5. sınıf) değerlendirilmesi. *Balıkesir Sosyal of-school learning: the uneven distribution of school provision and local authority support*, *British Educational Research Journal*, 36(6), 1017-1036, DOI: 10.1080/01411920903342046
- Öztürk, N., & Bozkurt Altan, E. (2019). Bir okul dışı öğrenme ortamı: Sinop Çocuk Üniversitesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5(10), 370-381.
- Öztürk, N., Bozkurt Altan, E., & Tan, S. (2020). Ortaokul öğrencilerinin “Geleceğe Hazırlanıyorum: Problemlere Çözüm Arıyorum” projesinin kendilerine katkılarına yönelik değerlendirmelerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(225), 153-179.
- SBDÖP (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tokcan, H. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi ve öğrenme teorileri. Şimsek, A. ve Kaymakçı, S. (Ed.), *Okul Dışı Sosyal Bilgilerde Öğretim* (s.15-42). Ankara: Pegem Akademi.
- Topçu, E. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları: Öğretmen adayları ile fenomenolojik bir çalışma. *International Education Studies*, 10(7), 1-27.
- Topçubaşı, T. (2017). *İlkokulda ev ödevlerinin verimliliği hakkında sınıf öğretmenlerinin görüşleri*. 16. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyum, 8-11 Mayıs 2017, USOS, 99-100, Lefke.

- Tunç Şahin, C. (2011) Yerel tarih uygulamalarının başarıya ve öğrenci ürünlerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16), 453-462.
- Türe, H., & Deveci, H. (2017). Aileden çocuğa sosyal bilgiler eğitimi: uygulama örneği. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi*, 1(1), 1-21.
- Tüysüz, S. (2019). *4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Yazıcı, F., & Yıldırım, T. (2017). Okul dışı tarih öğretimi ve sosyal zekâ arasındaki ilişkinin yol analiziyle incelenmesi. *Ahi Evran University Kırşehir Education Faculty Journal (KEFAD)*, 18 (2), 733-755.
- Yaylak, E., & İnan, S. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitimde sosyal medyayı kullanma düzeyleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 62-87.
- Yeşilbursa, C. C. (2015). Okul dışı Sosyal Bilgiler öğretiminde yerel tarih. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed) içinde, *Okul Dışı Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s.143-170) Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yeşilbursa, C. C. (2006). *Sosyal bilgiler dersinde tarihi yerleri kullanarak tarih konularının öğretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H., & Yılmaz, M. (2019). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Yurdakul, B. (2005). Yapılandırmacılık. Ö. Demirel (Ed.), *Eğitimde Yeni Yönelimler* (s.39-65). Ankara: Pegem A Yayıncılık.